

Konference “Mākslinieku un radošo personu nodarbinātība un statuss”

Lai atzīmētu 35 gadus kopš vēsturiskā Radošo savienību plēnuma 1988. gadā un reflektētu par šodienas radošo savienību un radošo personu lomu, šī gada 21. oktobrī Latvijas Radošo savienību padome sadarbībā ar kolēģiem no Lietuvas un Igaunijas organizēja konferenci un darbnīcu “Mākslinieku un radošo personu nodarbinātība un statuss”.

Konferencē, kas norisinājās Latvijas Arhitektu savienības telpās (Torņa iela 11, Rīga), uzstājās Maria-Kristiina Somre (Maria-Kristiina Somre, EE), Rusne Kregždaite (Rusne Kregždaitē, LT), Haralds Matulis (LV) par radošo personu situāciju 3 Baltijas valstīs un Ieva Zemīte ar ziņojumu no Eiropas komisijas darba grupas par radošo personu situāciju Eiropā kopumā.

Ieva Zemīte (LV) iepazīstināja ar ekspertu ziņojumu par radošo personu statusu un darba apstākļiem Eiropas savienībā. Ziņojums iezīmēja, ka pašnodarbinātība kultūras nozarē ir 30% salīdzinot ar 15% sabiedrībā vidēji, liekot domāt par “uzspiesto pašnodarbinātību”. Rekomendācijas ietver (i) sociālo aizsardzību māksliniekiem neatkarīgi no nodarbinātības režīma, (ii) sociālās apdrošināšanas nodrošināšana mākslinieku mobilitātes apstākļos, (iii) radošo personu reģistru uzturēšanu, lai precīzāk identificētu kultūras jomas profesionāļus. Tāpat ļoti būtiski aspekti ir: “taisnīgas prakses” (fair practices) attiecībā uz samaksu radošām personām, mūžizglītības pieejamība radošām personām un mākslinieciskās brīvības nodrošināšana no cenzūras brīvos apstākļos.

Ievas Zemītes prezentācija: <https://ej.uz/dcye>

Pilnais ziņojums: <https://ej.uz/cxzu>

Maria-Kristiina Somre (EE) stāstīja par atbalstu sistēmu radošām personām Igaunijā. Kopš 2004. gada Igaunijā darbojas “Radošo personu un radošo organizāciju likums”, kas nodrošina sociālo atbalstu radošajiem profesionāļiem, kuri palikuši bez ienākumiem, sniedzot atbalstu 6-12 minimālo mēnešalgu apmērā. Esošā atbalsta sistēma izrādījās ļoti būtiska COVID apstākļos, kad 13,5 miljonu eiro tika novirzīts pašnodarbināto radošo personu atbalstam. No otras puses, COVID situācija radīja plašu atpazīstamību šai programmai, un pēckovid laikā pieprasījums nav krities, bet pat pavairojies – līdz ar to vairākās nozarēs (Igaunijā atbalsts radošām personām tiek piešķirts caur nozares profesionālo organizāciju) izbeidzas jau martā, faktiski liedzot šai programmai pildīt savu sākotnējo mērķi. Kā daļēju risinājumu Igaunijā plāno ieviest stingrāku regulējumu radošas personas statusa iegūšanai, jo šobrīd tas ir sajūgts vienīgi ar “autordarba radīšanu un izrādīšanu publiskajā vidē”, kas mūsdienās ir ļoti viegli izpildāms kritērijs; un neesot skaidriem profesionalitātes atbilstības kritērijiem, nav skaidra pamata atteikt liela skaita personu, par kuru piederību profesionālajai kultūrai nav pārliecības.

Maria-Kristiina Soomre prezentācija: <https://ej.uz/2fh7>

Pilnais pētījums “Freelance artists, their models for economic coping and access to social guarantees” igauņu valodā (ar kopsavilkumu un rekomendācijām angļu valodā 91.lpp) <https://ej.uz/xqdh>.

Rusne Kregždaite (LT) dalījās ar rezultātiem no Lietuvā veiktā pētījuma par radošo personu darba tirgu un tā specifiku. Pētījuma dati nāk no 2020. gada, pētījums prezentēts 2021. gadā un turpmāk plānots šādu pētījumu īstenot ik pa 3 gadiem, lai mērītu izmaiņas radošo personu situācijā. Pētījumā aptaujāti 1018 radošie. Paralēli apskatot statistiku par radošām personām, kas saņēmušas atbalstu no LT Kultūras ministrijas un Kultūras padomes (VKKF ekvivalents Lietuvā), iegūti dati par 6976 personām, kas saņēmušas atbalstu, un to sadalījumu pa dažādām kultūras apakšnozarēm, kā arī vecuma, reģionālo piederību un dzimumu. Pētījums arī uzrāda radošo personu nodarbinātības veidus un saņemto atbildību grupas. Jautājumā par darbu, pētījuma autori nodala “radošo darbu”, “daļēji radošo darbu” un “ne-radošo darbu”, un iegūst datus, ka tīri “radošais darbs” ir vissliktāk apmaksātais un tikai 1 no 5 radošām personām spēj iztikt strādājot tikai vienīgi radošo darbu.

Rusnes Kregždaites prezentācija: <https://ej.uz/e2ue>

Pētījuma kopsavilkums angļu valodā: <https://ej.uz/f9ed>;

pilnais pētījums lietuviešu valodā: <https://ej.uz/9idz>.

Haralds Matulis (LV) dalījās ar pārdomām un praktisko pieredzi kultūrpolitikas darbā, cīnoties par radošo personu tiesībām, statusu un ekonomiskā stāvokļa uzlabošanu. Kultūras darbinieku interešu aizstāvība Latvijā kopš 1990. gada notikusi spēcīgā, neoliberālā tirgus demokrātijas ideoloģiskajā gaisotnē, Latvijā nav ietekmīgas arodbiedrību kustības, līdz 2023. gadam neviena kreisa, daļēji kreisa vai sociāldemokrātiska partija nav bijusi valdības

koalīcijā, un ikviens uz sociālo labklājību vērsti pasākumi tiek kritizēti kā “zivs, nevis makšķere” pieeja šajā uz biznesu vērstajā publiskajā sarunā. Līdz ar to panākumi, kas gūti radošo personu sociālās aizsardzības veicināšanā – KKF finansējuma pieaugums un Radošo personu likuma pieņemšana 2015. gadā – drīzāk saistāmi ar kultūras nozares uzstājību, nekā plašāku sabiedrības vai politiskās elites izpratnes augšanu. Kultūras nozarē plaši pastāv “piespiedu pašnodarbinātība”, kas spītīgi netiek saskatīta no juridiskā, likumdošanas un valstiskā skatījumā, definējot radošos pašnodarbinātos kā mazos uzņēmējus.

Haralda Matuļa prezentācija: <https://ej.uz/nrkg>

Prezentāciju daļai sekoja **Kārļa Jonasa** (<https://karlisjonass.com/>) vadīta dizaina domāšanas darbnīca, kurā dalībnieki dalījās savā pieredzē un sprieda par nepieciešamiem uzlabojumiem attiecībā uz radošo personu ienākumiem un sociālajām garantijām, kā arī par pašnodarbinātām radošām personām piemērotu nodokļu politiku.

Darbnīcas rezultātā formulētās aktuālās tēmas un jautājumi veidoja pamatu noslēdzošajai diskusijai, kuru vadīja **Edgars Raginskis**. Radošu personu pensionēšanās un pensija: Kā mēs varētu ieviest vispārējo pamatienākumu? Kā mēs varētu izveidot pensiju sistēmu, kas ietvertu visu māksliniecisko darbību specifiku? Radošu personu nodokļu politika un sociālā aizsardzība: Kā mēs varētu radīt elastīgāku un uz sadarbību vērstu nodokļu politiku un sociālās aizsardzības sistēmu? Kā mēs varētu nodrošināt vispārēju veselības aprūpi, kas nav balstīta uz regulāriem ienākumiem? Radošu personu sociālais un juridiskais statuss Kā mēs varētu mainīt lēmumu pieņēmēju domāšanas veidu, lai atzītu kultūras/radošā sektora darbu par reālu? Kā mēs varētu panākt labāku kultūras ekonomiskās ietekmes atzīšanu?

Pasākums “Mākslinieku un radošo personu nodarbinātība un statuss” ir daļa no projekta “Atbalsts Latvijas Radošo savienību padomes darbībai”, ko Latvijas Radošo savienību padome sadarbībā ar Centrālā finanšu un līgumu aģentūru (CFLA) īsteno no Eiropas Savienības (ES) fonda līdzekļiem. Projekta mērķis ir sniegt atbalstu kultūras nevalstiskās organizācijas biedrības “Latvijas Radošo savienību padome” starptautiskajai sadarbībai, ko negatīvi ietekmēja Covid-19 pandēmija – šī projekta ietvaros veicinot informācijas apriti ar citām valstīm par tur īstenoto politiku radošo personu sociālo un ekonomisko interešu un tiesību aizstāvībā, tādā veidā sekmējot labās prakses pārņemšanu arī uz Latviju.

Atbalstītāja: **Valsts kultūrkapitāla fonds un Latvijas Arhitektu savienība.**

Publicitātes foto: **Ēriks Biters**